

Важливість розвитку перекладацької компетентності здобувачів-філологів у контексті російсько-української війни

Адамова Ганна Володимирівна¹, Таланова Людмила Григорівна²,
Погонець Вікторія Вікторівна³

Опубліковано	Секція	УДК
04.08.2023	Освіта/Педагогіка	378:811

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8220984>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Актуальність і важливість розвитку перекладацької компетентності здобувачів-філологів пояснюється тенденціями світової спільноти до посилення міжкультурної та соціальної комунікації в умовах російсько-української війни. Метою цієї статті є представлення ґрунтовного аналізу формування перекладацької компетентності студентів-філологів. Необхідність поширення духовних цінностей в світлі неприпустимих актів тероризму ворога призводить, з одного боку, до популяризації іноземних мов, а з іншого – до професійного розвитку студентів-філологів. З цієї точки зору представлене дослідження знаходиться на перетині дидактики перекладу та дидактики іноземних мов і належить до сфери педагогіки вищої школи, оскільки спрямоване на розв'язання комплексної проблеми перекладацької компетентності. Орієнтація вищої освіти на формування професійних компетентностей через компетентнісно орієнтовані навчальні програми, стандарти компетентностей, оцінювання компетентностей тощо є тенденцією у викладанні іноземних мов. Професійна підготовка українських здобувачів-філологів охоплює ключові компетентності, характерні для кваліфікації філолога: узагальнення знань у галузі мовознавства, визначення теоретичних основ мовознавства, визначення дослідницьких проблем у галузі прикладної лінгвістики, демонстрація здатності порівнювати структури та засоби вираження в мовах, що вивчаються, розрізняти техніку послідовного та синхронного перекладу, визначати техніку анотування та реферування, техніку ораторського та усного синтезу. Студенти-філологи потребують всебічних теоретичних знань у різних галузях перекладу. З цієї точки зору перекладацькі компетенції, такі як стратегічна компетенція, комунікативна компетенція, інструментальна та професійна компетенція і соціокультурна компетенція, є важливими для професійної підготовки студентів-перекладачів. Отже, інструментальні цінності здобувача-філолога можуть бути використані для формування в нього стійких компетенцій, які в гомогенності здатні допомогти йому

¹ в. о. декана факультету лінгвістики та перекладу, Міжнародний гуманітарний університет, Україна, 65009, Одеська обл., м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 33, <https://orcid.org/0000-0003-4411-8484>

² кандидат педагогічних наук, доцент кафедри романо-германської філології та методики викладання іноземних мов, Міжнародний гуманітарний університет, Україна, 65009, Одеська обл., м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 33, <https://orcid.org/0000-0002-5011-0887>

³ кандидат філологічних наук, доцент, кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови, факультет іноземної філології, Запорізький національний університет, Україна, 69600, Запорізька обл., м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66а, <https://orcid.org/0000-0003-2002-4758>

спілкуватися в складних професійних ситуаціях, набути інструментальних цінностей підготовки до перекладацької діяльності, що передбачають узгодженість, суворість і прозорість навичок, які формуються в реальному професійному контексті.

Ключові слова: перекладацька діяльність, стратегія, комунікація, інструментально-професійна компетенція, соціокультурна складова.

The importance of developing the translation competence of philology students in the context of the russian-Ukrainian war

Annotation. The relevance of developing the translation competence of philology students is explained by the tendencies of the world community to strengthen intercultural and social communication in the context of the Russian-Ukrainian war. The aim of the study is to analyse the competences that, in their homogeneity, form the translation competence of philology students. The need to circulate spiritual values in the light of the enemy's unacceptable acts of terrorism leads, on the one hand, to the widespread use of foreign languages, and on the other hand, to the professional development of philology students. The present study is focused at the intersection of translation didactics and foreign language didactics and belongs to the field of higher education pedagogy, as it aims to solve the complex problem of translation competence. The orientation of higher education towards the development of professional competences through competence-based curricula, competence standards, competence assessment, etc. is a trend in foreign language teaching. The professional training of Ukrainian philology applicants includes key competences typical for the qualification of a philologist: generalisation of knowledge in the field of linguistics, identification of theoretical foundations of linguistics, identification of research problems in the field of applied linguistics, and techniques of oral and oral synthesis. It should be noted that philology students need broad theoretical knowledge in various fields of translation. In this context, we believe that the following translation skills are important for the professional training of student translators: strategic competence, communicative competence, instrumental and professional competence, and socio-cultural competence, which are the variables in the study. In this vein, the instrumental values of a philology student can be used to develop sustainable competences that, when homogenised, can help them communicate in complex professional situations, and to acquire instrumental values of preparation for translation activities that imply consistency, rigour and transparency of skills that are asserted in a real professional context.

Keywords: translation activity, strategy, communication, instrumental and professional competence, socio-cultural component.

Вступ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Війна в Україні призвела до оновлення освітньої політики для підготовки гнучких фахівців. Вимоги до стандартів якості перекладацьких компетентностей в умовах війни значно зросли, відповідно, значно зріс попит на висококваліфікованих перекладачів [4, с. 71]. Володіння навичками іншомовного спілкування передбачає точну кореляцію, регульовану ситуацією спілкування, комунікативними стратегіями, що розглядаються принаймні з двох точок зору: лінгвістичної, що базується в основному на здатності до мовлення, та психосоціальної, що вказує на здатність взаємодіяти певною мовою для досягнення особистих або колективних цілей.

З методологічної точки зору, розширення прав і можливостей закладів вищої філологічної освіти, у сенсі розроблення навчальних програм у воєнних умовах, підкреслюється відносною автономією системи освіти та залежністю від вимог

воєнного стану щодо необхідних навичок перекладачів [6, с. 689]. Підвищенню якості підготовки цільових фахівців сприяє орієнтація на здобувача та мультимедійні технічні засоби, які, безперечно, сприяють автономії майбутнього фахівця, розвитку самостійного навчання, підвищенню майбутнього фахівця, розвитку навичок самостійного навчання та самоосвіти, що уможлиблює постійне оновлення навичок і забезпечує конкурентоспроможність фахівців на ринку праці. Якісна підготовка фахівців забезпечується інноваціями в університетських методиках викладання, і особливого значення в цьому контексті набуває диверсифікація методик формування професійних навичок [16, с. 60].

В дослідженнях з викладання мови переклад визначається як передача значення, оптимально еквівалентне перетворення тексту, аналітичне опрацювання смислу, оптимально еквівалентне перетворення тексту через аналітичну обробку з мови оригіналу на мову перекладу для забезпечення синтаксичного, семантичного та прагматичного розуміння змісту ідей [17, с. 3]. Переклад у всіх його формах, і зокрема письмовий переклад та синхронний переклад, передбачає такі види комунікативної взаємодії: слухання, говоріння читання, письмо та мислення, що розглядається і як засіб вивчення сучасної мови, і як професійна компетентність перекладача [18, с. 111]. Ретельне вивчення значення перекладацьких навичок дало змогу дійти висновку про невизначений характер дефініцій, представлених у літературі [20, с. 113]. Ця дискусія та висновки науковців спонукали до перегляду робочої термінології цього дослідження: «перекладацькі навички» (translation skills) — це система професійних установок та переконань спеціальних знань про перекладацьку діяльність і комунікативних навичок, необхідних у роботі перекладача, які, застосовуючи орфографічні правила відповідної мови, гарантують передачу змісту ідей, адаптацію мовлення та сприйняття якості послуги, наданої адресатом, у професійному контексті роботи перекладача [21, с. 133].

Просування компетентнісного навчання призводить до підготовки здобувачів-філологів до професійної мобільності та креативності [28]. Досвід передових країн у підготовці перекладачів свідчить про необхідність оптимізації технологій навчання за рахунок зусиль викладачів у розробленні навчальних програм, адже ефективність вищої освіти визначається якістю професійних навичок і ступенем конкурентоспроможності на ринку праці. Викладачі вищих навчальних закладів займаються оптимізацією навчальних планів і процесів підготовки філологів задля забезпечення конкурентоспроможності фахівців [3]. Науково-технічний прогрес стимулює інновації в методиці викладання в університетах. Методи викладання є постійним полем педагогічної творчості, невід'ємною чеснотою викладачів і в цьому сенсі необхідною частиною оцінювання педагогічних ресурсів: навичок навчання, раціоналізації навчального часу, комп'ютерного оцінювання результатів навчання [14, с. 40]. Методи викладання та стратегії оцінювання, які зосереджені на потребах учнів та досягненні їхніх цілей через навчальний контент, що ґрунтується на теоріях пізнання, навчання та комунікації, визначаються характером навчального матеріалу, якістю наявних інструментів, предметом, що викладається, та професійною культурою викладача [13]. На думку П. Альбір, А. Галан-Маньяс, А. Кузнік, К. Олалла-Солер, П. Родрігес-Інес та Л. Ромеро найважливішими ознаками технології навчання є:

- а) результативність — виконання навчальної мети здобувачів;
- б) економія — багато матеріалу за меншу одиницю часу;
- в) ефективність — за меншу одиницю часу засвоюється більший обсяг навчального матеріалу;
- в) ергономічність — навчання відбувається в позитивному ключі, в команді, за відсутності перевантаження та перевтоми;

г) висока мотивація у вивченні предмета, що сприяє підвищенню ефективності засвоєння матеріалу і дає можливість вдосконалювати особистісні якості студентів, розкриваючи їхні потенційні можливості [2].

Викладання іноземних мов у закладах вищої філологічної освіти орієнтоване на активну мотивацію здобувачів у створенні індивідуальної траєкторії навчання. Важливо, щоб процес викладання та вивчення іноземної мови був спрямований на методологію, яка уможлиблює зв'язок між елементами комунікації (фонологічними та граматичними одиницями), забезпечуючи при цьому еквівалентність комунікації (фонологічні, лексичні та граматичні одиниці), створюючи при цьому еквівалентність між усним мовленням та письмовим спілкуванням [8]. В цьому контексті, на думку Х. Карраско Флорес, методика охоплює систему стратегій для теоретичної та практичної експлуатації гіпотез, накопичення та обробку отриманих даних, побудову і перевірку прикладних моделей оптимізації освіти [7]. Відповідно, дидактична методологія актуалізує методи і дидактичні процедури, що використовуються в процесі навчання, методика навчання конкретизує методи навчання, методика охоплює стратегії навчання, посилаючись на загальні принципи, що визначають використання відповідних методів, процедур і прийомів [5].

Крім того, навчання перекладу передбачає поетапний розвиток знань і навичок студентів, що визначається особливостями самого процесу перекладу.

Формулювання цілей статті. Проблема професійної підготовки студентів-лінгвістів зумовлена не лише новими науковими, психологічними та педагогічними вимогами до перекладу та університетської освіти, а й російсько-українською війною. В умовах воєнного стану вища освіта з її акцентом на формуванні професійних навичок спрямовує науковий дискурс на потреби професійної спільноти. Незважаючи на те, що перекладацькі стратегії широко використовуються як метод навчання і добре апробовані у викладанні іноземних мов у середніх і вищих навчальних закладах, є дуже мало досліджень, присвячених методам розвитку перекладацьких навичок у галузі філології. *Метою цього дослідження* є вивчення методів розвитку перекладацької компетенції у студентів-філологів. Завдання полягає в тому, щоб визначити, чи залежить потенціал розуміння перекладача від рівня знання мови оригіналу, рівня знання предметного та ситуативного контексту, а також від розуміння сенсу, визначеного контекстом. Відповідно, *завдання статті*:

1. Встановити та визначити теоретичні орієнтири в лінгвістиці, перекладознавстві та психолого-педагогічній науці щодо перекладу як стратегії навчання.
2. Проаналізувати еволюцію та розвиток значення терміну «перекладацькі навички» з точки зору професійної підготовки здобувачів-філологів.
3. Опис методологічних підходів до навчання перекладацьких навичок.
4. Визначити рівень перекладацьких навичок студента.
5. Сформулювати наукові висновки та методичні пропозиції щодо розвитку перекладацьких умінь здобувачів-філологів.

Матеріали та методи. Дослідження передбачає, що навчання перекладацьких навичок у вищих навчальних закладах визначатиметься вивченням значення терміна «перекладацькі вміння», аналізом еволюції терміна в контексті професійного розвитку студентів-лінгвістів та аналізом методологічних підходів до формування перекладацьких навичок. Визначення рівня сформованості перекладацьких умінь і перевірка їхньої валідності в університетському середовищі сприятиме підвищенню якості перекладацької освіти, що, своєю чергою, допомагатиме соціальній та професійній інтеграції України до ЄС. Для досягнення мети дослідження було використано методи аналізу та синтезу, моделювання при роботі з науковими документами.

Результати

Виклад основного матеріалу. В цій статті здійснено екскурс в особливості викладання та вивчення предмету «іноземна мова» задля вирішення труднощів, які виникають при перекладацькій діяльності. З цієї точки зору можна усвідомити цінність розвитку іноземних мов через переклад. Навички перекладу і здатність розуміти передане повідомлення, а також уміння використовувати спеціалізовані мови в різних ситуаціях спілкування свідчать про якість підготовки абітурієнта [9].

Останнім часом в закладах вищої філологічної освіти України спостерігається тенденція до викладання та вивчення іноземних мов на основі пояснення іноземною мовою, без використання перекладу та пояснень рідною мовою.

Це призвело до відмови від багатьох відомих методів. Такої ж думки дотримуються дослідники Б. Гауер та Г. Кондраке. Вони стверджують, що використання перекладу лінгвістами відіграє важливу роль у процесі викладання та навчання, допомагаючи студентам зрозуміти взаємозв'язки між мовами та дослідити лінгвістичні можливості обох мов [12]. Це необхідний і природний вид діяльності, оскільки в багатьох випадках, коли зустрічаються та використовуються іноземні слова, їх потрібно розшифрувати – перекласти.

Здійснення комунікації — це система, що включає два аспекти. Здобувачі мають вміння спілкуватися і декодувати. Тоді як більшість матеріалів, що використовуються на заняттях, зосереджені насамперед на розвитку вміння користуватися іноземною мовою, лише деякі завдання та матеріали зосереджені на розвитку здатності учнів перекладати зміст на їхню рідну мову [10]. Це дає змогу зробити висновок, що переклад розвиває гнучкість, точність і ясність, щоб знайти найбільш підходящі слова для вираження того, що передає оригінальний текст, і розвиває якості, необхідні для збагачення та розвитку мови перекладу. Переклад письмових та усних текстів — це міждисциплінарна діяльність, що здійснюється для комунікації між людьми, які належать до різних культур.

З точки зору дослідження, що фокусується на розвитку перекладацької компетентності здобувачів-філологів у контексті російсько-української війни, важливо проаналізувати професіоналізм викладачів університету з точки зору педагогічних навичок необхідних у процесі викладання. На думку Л. Рамірес-Поло та К. Варгас-Сьєрра, викладацький професіоналізм — це системне явище, сутність якого впливає із системної єдності знань досвіду та позитивних рис викладача, які уможливають здійснення комунікації та ефективної педагогічної діяльності. Компетентність вимірює відповідність між знаннями, особистими навичками та досвідом [23].

З цього погляду, прогресивний розвиток перекладацьких компетентностей відображається в розробленні/визнанні нових форм підготовки (з позиції університетських освітніх технологій) для забезпечення конкурентоспроможності студентів-філологів. Відповідно, поставлено за мету визначити зміст освіти та перекладацькі компетенції студентів-філологів [27, с. 1030]. Викладання іноземних мов використовує репертуар стратегій викладання та навчання, які пов'язані з іншими педагогічними дисциплінами.

Нижче подано теоретичні посилання, використані для розроблення технології розвитку перекладацької компетентності здобувачів-філологів.

На сьогодні не створено загальноприйнятої моделі, якою користуються фахівці, що займаються професійною підготовкою майбутніх мовознавців. Можна виокремити моделі, які визнають і застосовують різні наукові школи в цій галузі, але загальноприйнятих типологій моделей навчання перекладу небагато, хоча у сформульованих концепціях є спільні риси. Нині фахівці погоджуються, що модель С. Quinci, що включає в себе процес перекладу та вторинних компонентів перекладацької

компетентності і містить п'ять основних компетентностей: перекладацьку, лінгвістичну, контрастивну, контрастивно-дискурсивну та екстралінгвістичну компетенцію [22]. В цій моделі розвитку перекладацької компетентності виокремлюються п'ять базових елементів, як продемонстровано на рисунку 1.

Рис. 1. Модель перекладацької компетентності за Quincí

Джерело: розроблено на основі [22]

Треба зауважити, що в запропонованій моделі під транспозиційною компетенцією розуміють перекладацьку компетенцію, яка розглядається як базова компетентність, в яку інтегруються інші компетентності. Автор зазначає, що її можна трактувати як здатність до завершення процесу транспозиції сенсу з рідної мови на іноземну з урахуванням мети перекладу та специфіки реципієнта. Транспозиційна компетентність складається з декількох компонентів, серед яких: компетентність розуміння (здатність аналізувати, синтезувати та активізувати екстралінгвістичні знання, щоб передати зміст тексту), здатність девербалізувати мову оригіналу та мову перекладу в певних фрагментах (тобто контролювати інтерференцію), здатність девербалізації та інтерференції, компетентність у відтворенні (організація тексту, творчість), компетентність у здійсненні процесу перекладу (вибір найбільш відповідного методу) [19].

Аналіз запропонованих моделей показав, що вони включають лінгвістичні, психологічні та психомоторні навички в процес перекладу, а також демонструють важливість використання відповідних наукових знань у галузі психопедагогіки та лінгвістики. Жодна з моделей не передбачає навчального завдання, яке б фокусувалося на комунікативній поведінці, що також є важливим елементом у більш широкому контексті розвитку перекладацької компетентності.

Попри розмаїття поглядів наукової спільноти на розвиток перекладацької компетентності, ідеї, що з'явилися в цьому дослідженні, дають змогу виокремити три класичні компоненти, що впливають із наведених визначень.

Науковці у галузі культури, мови і транспозиції представляють стратегії та психологічні елементи у збалансованому вигляді. Моделі розвитку перекладацької компетентності, що ґрунтуються на когнітивному та процесуальному навчанні, передусім слугують для підвищення обізнаності про певні аспекти перекладу [25]. Оскільки розвиток перекладацької компетентності є відкритим і не є остаточним, навіть експерти продовжують навчатися. Тому студенти мають не лише стати достатньо компетентними, але й спеціалізуватися на конкретних компетенціях, які виникають у їхній роботі загалом, а також у текстах і ситуаціях. Іншими словами,

використання моделі розвитку перекладацької компетентності при навчанні перекладу студентів-філологів в університеті є способом накопичення навичок, установок і цінностей моделі комунікативного знання, що, безумовно, є ознакою «комунікативної педагогіки». Крім того, використання комунікативних методів виправдане розвитком здатності адаптуватися до різних ситуацій, розвивати дослідницькі навички, надавати перекладацькі послуги та вирішувати низку особистих і соціальних проблем. Це підсилює певні етапи підготовки до розвитку перекладацької компетентності:

- визначення стратегії перекладу відповідно до мети перекладу;
- лінгвістична та перекладацька компетенція. Лінгвістична компетенція — це загальна здатність мовця виражати свої думки однією мовою, двома або більше мовами. Перекладацька компетенція та продуктивність є елементами мовної компетенції;
- оцінка результату процесу перекладу, яка ґрунтується на обраній стратегії перекладу, типах еквівалентності обраної стратегії перекладу, встановлених типів еквівалентності та відповідностей.

Спираючись на наведену вище модель та наукову думку, надаємо власну модель розвитку перекладацької компетентності, що складається з:

1. граматичної компетенції, яка передбачає знання мовного коду правил словотворення, правопису/орфографії та структури речення;
2. словотворення, вимови/правопису та структури речень;
3. соціолінгвістичної компетенції, яка передбачає навички та вміння вживати і розуміти речення в контексті, сприймати їхнє реальне значення, яке надається темою, контекстом, статусом учасників, метою взаємодії тощо;
4. дискурсивна компетенція, яка передбачає вміння поєднувати форму і зміст для створення письмових або усних текстів різних жанрів, об'єднаних спільним характером. Єдність буквального значення або сенсу впливає із соціального контексту і має бути цілісною та когерентною;
5. стратегічна компетенція, яка передбачає знання і використання стратегій для комунікативних цілей для того, щоб зробити комунікацію більш ефективною і компенсувати невдачі.

Перекладацька діяльність вимагає від студентів-філологів, окрім лінгвістичної та комунікативної компетенції, специфічної для їхньої власної культури, що включає знання кодів і правил, які регулюють і обмежують комунікацію, та вміння користуватися цими правилами, знання варіантів вираження думок, а також вміння використовувати три макрофункції мови (мислення, міжособистісне спілкування і письмо).

Отже, серед основних елементів перекладацької компетенції необхідним є знання ідіоматичних одиниць мови перекладу, які утворюють певний реєстр мови та культури.

Зосереджуючись на вихідному тексті, здобувач-філолог долучається до пошуку й ухвалює рішення, які призводять до трансформації ініціального тексту. Тому перекладацьку компетентність треба розглядати через призму лінгвістики як у діахронії, так і в синхронії.

Запропонована модель формування розвитку перекладацької компетентності у здобувачів-філологів є комплексною та професійною, що ставить перед собою конкретні завдання перекладу тексту на рідну або іноземну мову. Вона складається з концептуальних, технічних і специфічних елементів, які узагальнюють набір перекладацьких навичок:

- лінгвістичну компетенцію;

- комунікативну компетенцію;
- інструментальну компетенцію;
- дослідницьку компетенцію;
- психофізіологічну компетенцію.

В цій системі концептуальний компонент стосується знань і розуміння природи перекладу та його відмінностей від інших видів мовного посередництва. Технічний компонент вимагає базових перекладацьких навичок, які допомагають перекладачам долати типові технічні труднощі, пов'язані з перекладацьким процесом.

Необхідно також підкреслити необхідність розвитку базових перекладацьких навичок як основи перекладацької компетенції. Прагматична частина перекладацької компетенції включає знання та навички, які не є необхідними у всіх ситуаціях, але адаптовані до комунікативної ситуації і передбачають використання певних методів перекладу, знань та певних видів перекладу.

У зв'язку з цим, кожна з цих компетенцій вимагає наявності двох чинників (отримання — у сфері мови оригіналу, продукування — у сфері мови перекладу). Ці навички доповнюють одна одну і складають основу навичок, необхідних для того, щоб здобувач міг перекладати складні за змістом стилістично та мовленнєво тексти з необхідним ступенем комунікативної еквівалентності. Така текстова природа перекладацької компетенції пояснює, чому люди які вільно володіють двома або більше мовами, не завжди стають хорошими перекладачами.

Те, як здобувачі-філологи інтерпретують перекладений текст, як вони конструюють і реконструюють переклад, як обирають слова, як відтворюють текст на основі тексту оригіналу — все це утворює їхні перекладацькі компетенції (лінгвістичні, екстралінгвістичні та репродуктивні), органічно пов'язані між собою і в сукупності утворюють стратегічну або перекладацьку компетентність.

Крім того, навчання перекладу передбачає поетапний розвиток знань, умінь і навичок здобувачів-філологів, що визначається особливостями самого процесу перекладу (поділ на етапи), умовами навчання (кількістю годин, відведених на ці етапи), умовами навчання (кількістю годин, відведених на предмет, програмою та формою навчання), мовною підготовкою здобувачів).

З точки зору формули розвитку перекладацьких навичок, «лінгвістичні, екстралінгвістичні та репродуктивні компетенції, в сукупності утворюють стратегічну або перекладацьку компетентність», запропоновано триступеневу технологію навчання. У цій методиці перекладацькі навички студентів-лінгвістів спрямовані на формування професійної цінності перекладацьких навичок за допомогою навчальних стратегій. Основним методом викладання та навчання є пояснення відмінностей між різними граматичними структурами іноземної та рідної мов, а також пояснення різних лексичних структур, які плутаються в іноземній мові. Крім того, інтерпретація відмінкових відмінностей між текстами, в яких розглядаються граматичні та лексичні питання, та аналіз можливих варіантів їх передачі рідною мовою, а також пояснення вибору певних лексичних одиниць, яким надається перевага при перекладі перед іншими.

Основний акцент у трирівневій методиці навчання робиться на практичну частину (вправи, дискусії). Спеціальні письмові вправи іноземною мовою (розповідь, пояснення, есе), переклад зі спеціалізованою лексикою та написання певних видів письмових робіт.

Процесуальний вимір перекладу тексту має також передбачати тип тексту — літературний/нелітературний. Доступність перекладу літературного тексту також враховує знання теорії літератури: жанр, літературний вид, фігури мови, структура тексту тощо.

Під час вибору презентації та перекладу нелітературних текстів необхідно перевірити ступінь їхньої доступності, ознайомити студентів із тематикою тексту та викликати інтерес до теми. З огляду на ці аспекти, використовуватимуться різні стратегії у вигляді різноманітних навчальних вправ, що поєднують письмо та читання, а також вправи з різними завданнями: тлумачення слів і пошук еквівалентів, відгадування значення; інтерактивні методи, пояснювально-евристичні: лекція, бесіда, пояснення, а також інтерактивні, орієнтовані на здобувача: проблематизація, аналіз конкретних ситуацій, фронтальні дебати, дискусія, графічна організація, думати в парах та презентувати (GPP), екскурсія до галереї, презентація, ілюстровані фільми, домінологічний тест, оцінювання на основі перевірки індивідуальних продуктів роботи, взаємооцінювання, аналіз, синтез, переклад текстів, комунікативний метод, аудіо-лінгвістичний метод, дискусія, аргументація, словникова робота, компаративне дослідження, командна, групова та індивідуальна робота, проєкт, портфоліо, мозковий штурм, спонтанний переклад монологів, виокремлення смислового змісту тексту, скімінг, реферування.

Після аналізу методів і стратегій викладання іноземних мов та наявних стратегій викладання було обрано конкретні стратегії викладання, навчання та оцінювання перекладу, спрямовані на розвиток перекладацької компетентності, що і є метою цього дослідження.

Ці стратегії використовувалися на різних етапах запропонованої методики розвитку перекладацького потенціалу: стратегічному, комунікативному, інструментальному/професійному та соціокультурному.

Стратегії, запропоновані в цій педагогічній методиці, застосовуватимуться зі студентами-філологами для розвитку перекладацьких навичок, на формування яких спрямоване це дослідження, а саме використання лексичних і граматичних перекладацьких трансформацій у перекладі. Лексична заміна: ідентифікація та узагальнення. Наприклад, „to marry” — одружитися, виходити заміж, віддаватися (діалектизм). Узагальнення clock і watch — годинник. Це внутрішньомовні трансформації, які вимагають змін на лексичному та граматичному рівнях, їх називають перекладацькими трансформаціями. До лексичних трансформацій рекомендовано вдаватися при заміні слова або сполучення слів у вихідному тексті словом або сполученням слів у мові перекладу, яке не є прямим еквівалентом у мові перекладу. Варто зазначити, що йдеться лише про зміну порядку слів у реченні, тоді як заміна частин мови або частин речення — це граматичні трансформації. Граматичні та лексичні трансформації зазвичай застосовуються разом.

Отже, описані навички та компетенції, які разом формують перекладацьку компетентність, стосуються знання іноземної мови на рівні, необхідному для виконання перекладацьких завдань. Можна зробити висновок, що розроблені методики навчання перекладацьких навичок передбачають реалізацію певних програм координації навчальної діяльності студентів-лінгвістів, складаються з репрезентативних етапів у вигляді конкретних дидактичних дій, виконання яких забезпечує досягнення запланованих результатів. Ці стратегії були відібрані зі змісту навчальної програми на основі аналізу та вивчення відповідної літератури (табл. 1).

Таблиця 1

Стратегії розвитку перекладацьких компетентностей

Автор	Методи та стратегії
G. Scocchera [26]	мовчазний шлях, сугестопедія, мозковий штурм, кейс-стаді, робота зі словник, індивідуальна робота в парах, робота в групах.
R. Kasperavičienė, J.	знаю/хочу знати/дівнався, проблематизація, переклад фахових

Horbačauskienė [15]	текстів, вправи на послідовний переклад, індивідуальна робота, метод «кубик», оцінювання взаємооцінювання, моделювання, експериментування/аргументація/класичний метод презентації, портфоліо/звіт, подвійний журнал.
A. Albir [1]	порівняльний аналіз/порівняльне дослідження: граматичний/лексичний аналіз тексту, вибіркоче читання, конспектування, мозковий штурм, індивідуальна робота/пари/обладнання, реально-активні методи, метод граматичного перекладу, демократичний метод/круглий стіл, презентація, практика, продуктивні — лексичні та граматичні вправи, п'ятихвилинне есе, пояснення/пояснення/дискусія/бесіда/фронтальні дебати.
Á. García [11]	аудіо-лінгвістичний метод, вправи, що розвивають вміння сприймати повідомлення та письмового висловлювання, базуються на комунікативних видах діяльності, використовуються такі методи: діалоги, рольові ігри, повторення, граматичні та лексичні вправи, комунікативний метод, мозаїка, куб, зоряний спалах, діаграма венна, <i>cinquán</i> , читання в парах, запит.
I. Robert, I. Schrijver, J. Ureel [24]	спонтанний переклад монологів, порівняльний аналіз (вихідний текст, текст перекладу), відповіді на запитання, робота в парах, аудіо-лінгвістичні методи, прямий метод (the direct method), метод моделювання, порівняльний аналіз перекладів одного і того ж тексту (пз і пп), методи імітаційних дій: дидактичні ігри, рольові ігри або театралізоване навчання, навчання на тренажерах, робота в ланцюжках, навчання на тренажерах, робота в групах, демонстрація, художній метод, рольова гра, дубляж фільму.
Wu, Zhang, Wei [29]	проблематизація, розповідь кейсу, пояснення, бесіда, проблематизація, відкриття, демонстрація, моделювання, самостійні спостереження, робота з підручником та іншими джерелами (книгами), експериментальна робота, практична та прикладна робота, робота в групах. мозковий штурм, синтез, діалог, самооцінювання, матриця відкриттів та винаходів, творче розв'язання проблем у складних командах тощо.

Проте, ще один важливий момент це діяльність та компетентність викладачів [30, с. 109]. Як зазначають американські вчені, успіх технологій навчання у вищій школі залежить від особистісних характеристик викладачів, здатних виявляти чуйність і активність у розв'язанні проблем професійної діяльності та самостверджуватися через гнучкість, креативність, емпатію і комунікативну толерантність у формуванні ситуації соціального спілкування, навчальної співпраці, що співвідноситься з індивідуальними і віковими особливостями студентів. З точки зору сучасного викладача, необхідна добра орієнтація в педагогічній реальності через використання найбільш інтерактивних і конструктивних педагогічних технологій з високим потенціалом здобувачів, відповідно до вимог часу: викладач має бути творчою особистістю, здатною до рефлексії, спрямованої на академічні потреби і запити здобувача. Викладач має бути готовим працювати з сучасними джерелами інформації, інформаційними технологіями та залучати здобувачів до дослідницької діяльності.

Висновки

Зацікавленість у дослідженні методичних підходів до розвитку перекладацької компетентності здобувачів-філологів в умовах російсько-української війни спонукала до аналізу тенденцій розвитку викладання іноземних мов, які можуть бути використані як опора в описі навчального процесу через конкретний зміст навчальної програми та визначення технологій викладання в закладах вищої філологічної освіти для стимулювання появи та закріплення в поведінці здобувачів професійних моделей поведінки специфічних для перекладацької діяльності в професійному середовищі.

Опис технології навчання здобувачів-філологів перекладацьким навичкам у контексті вищої освіти передбачає проектування системи педагогічних дій, що сприяють виробленню професійно-значущих якостей перекладацької компетентності здобувачів.

Представлена наукова розвідка мала на меті з'ясувати погляди науковців на зміст навчання здобувачів перекладацьких умінь, усного та письмового перекладу.

Стаття описує модель формування перекладацької компетентності з Quinci. Ця модель реалізується через оптимізацію навчальної програми, а також завдяки зусиллям викладачів, націленим на те, щоб спрямувати свій педагогічний підхід на формування певних професійних цінностей у поведінці студентів, що є необхідними для професійної комунікації. Опираючись на наукову думку та на досвід С. Quinci, запропоновано формулу розвитку перекладацької компетентності в здобувачів-філологів. В представленому дослідженні гомогенність означених компетенцій формують перекладацьку компетентність. Запропоновано триступеневу технологію навчання здобувачів-філологів. Технологія, при якій, перекладацькі навички розвиваються за допомогою стратегій навчання, спрямована на формування професійних цінностей перекладацької майстерності. Рекомендується використовувати різні види навчальної діяльності, що поєднують письмо і читання, а також стратегії у вигляді вправ з різними завданнями.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. У найближчій перспективі необхідно дослідити та представити погляди науковців, які беруть участь у підготовці здобувачів-філологів з огляду на структуру перекладацької компетентності та технології формування перекладацьких навичок. Доцільно розширити перспективи роботи за допомогою педагогічного експерименту. Перспективною є також розроблення навчально-методичних ресурсів (методичних посібників), важливих для забезпечення ефективності процесу підготовки здобувачів-філологів до перекладацької діяльності та забезпечення ефективної праці для потреб суспільства у період воєнного стану. Адже знання іноземних мов є основною передумовою для доступу до наукової літератури, для ведення бізнесу з іноземними партнерами та інтеграції у світові ринки. У контексті війни ефективна робота перекладача стає рятівною.

Список використаних джерел

1. Albir, A. H. (2020). Translation competence and its acquisition. In F. Alves & A. Jakobsen (Ed.), *The Routledge Handbook of Translation and Cognition* (pp. 389–414). London: Routledge. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.220504.085>
2. Albir, P. G. A. H., Galán-Mañas, A., Kuznik, A., Olalla-Soler, C., Rodríguez-Inés, P., & Romero, L. (2020). Translation competence acquisition. Design and results of the PASTE group's experimental research. *The Interpreter and translator trainer*, 14(2), 95–233. <https://doi.org/10.1080/1750399X.2020.1732601>

3. Amanov, A. K., & Ganieva, M. G. (2021). Principles of communicative competence and its practical reflection on homework. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(12), 480–484. <https://www.giirj.com/index.php/giirj/article/view/724>
4. Baños, R., Marzà, A., & Torralba, G. (2021). Promoting plurilingual and pluricultural competence in language learning through audiovisual translation. *Translation and Translanguaging in Multilingual Contexts*, 7(1), 65–85. <https://doi.org/10.1075/ttmc.00063.ban>
5. Beeby, A., Rodríguez, M. F., Fox, O., Albir, A. H., Neunzig, W., Orozco, M., ... & Romero, L. (2003). Building a translation competence model. In A. Fabio (Ed.), *Triangulating translation*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. <http://digital.casalini.it/9789027296047>
6. Bondar, I., Bachynska, N., Novalska, T., Kasian, V., Kuchnarov, V., & Pylypiv, V. (2020). Analysis of the organization and features of the implementation of information technologies in the educational process of institutions of higher education. *Systematic Reviews in Pharmacy*, 11(11), 868–872.
7. Carrasco Flores, J. A. (2021). Analysing English for translation and interpreting materials: skills, sub-competences and types of knowledge. *The Interpreter and Translator Trainer*, 15(3), 326–342. <https://doi.org/10.1080/1750399X.2019.1647920>
8. Devadze, A., Gechbaia, B., & Gvarishvili, N. (2022). Education of the future: an analysis of definitions (literary review). *Futurity Education*, 2(1), 4–12. <https://doi.org/10.57125/FED/2022.10.11.19>
9. Esmail, R., Hanson, H. M., Holroyd-Leduc, J., Brown, S., Strifler, L., Straus, S. E., ... & Clement, F. M. (2020). A scoping review of full-spectrum knowledge translation theories, models, and frameworks. *Implementation Science*, 15(1), Article 11. <https://doi.org/10.1186/s13012-020-0964-5>
10. Floccia, C., Delle Luche, C., Lepadatu, I., Chow, J., Ratnage, P., & Plunkett, K. (2020). Translation equivalent and cross-language semantic priming in bilingual toddlers. *Journal of Memory and Language*, 112, Article 104086. <https://doi.org/10.1016/j.jml.2019.104086>
11. García, Á. M. (2019). The opportunities of epistemic pluralism for Cognitive Translation Studies. *Translation, Cognition & Behavior*, 2(2), 165–185. <https://doi.org/10.1075/tcb.00021.mar>
12. Hauer, B., & Kondrak, G. (2020). Synonymy = translational equivalence. *arXiv preprint arXiv:2004.13886*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2004.13886>
13. Huang, D., & Xia, J. (2021). Translation of diplomatic neologisms from the perspective of manipulation theory. *International Journal of English Linguistics*, 11(6). <https://doi.org/10.5539/ijel.v11n6p130>
14. Jalilbayli, O. B. (2022). Forecasting the prospects for innovative changes in the development of future linguistic education for the XXI century: the choice of optimal strategies. *Futurity Education*, 2(4), 36–43. <https://doi.org/10.57125/FED.2022.25.12.0.4>
15. Kasperavičienė, R., & Horbačasienė, J. (2020). Self-revision and other-revision as part of translation competence in translator training. *Journal of Language and Cultural Education*, 8(1), 117–133. <https://doi.org/10.2478/jolace-2020-0007>
16. Kharitonenko, L. (2022). Innovations and traditions in Ukrainian language teaching at the educational establishments of Ukraine: cases, models of the future. *Futurity Education*, 2(1), 57–71. <https://doi.org/10.57125/FED.2022.25.03.7>
17. Korneiko, Y., Tarangul, L., & Dovzhuk, V. (2023). Traditions and innovations: two poles of education of the future. *Futurity Education*, 3(1), 5–14. <https://doi.org/10.57125/FED.2023.25.03.01>

18. Nguyen, B. V., & Ngo, T. C. T. (2021). Using the internet for self-study to improve translation for English-majored seniors at Van Lang University. *International Journal of TESOL & Education*, 1(2), 110–147. <https://i-jte.org/index.php/journal/article/view/43>
19. Nitzke, J., Tardel, A., & Hansen-Schirra, S. (2019). Training the modern translator—the acquisition of digital competencies through blended learning. *The Interpreter and Translator Trainer*, 13(3), 292–306. <https://doi.org/10.1080/1750399X.2019.1656410>
20. Nowak, P., & Wierzchoń, P. (2020). Digital libraries and the breakthrough in linguistic chronologization. Application of digitization in linguistics. *Zagadnienia Informatyki Naukowej-Studia Informacyjne*, 58(1A (115A)), 110–121. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=914736>
21. Popova, O., & Morhun, O. (2023, June). The development of Ukrainian university students' discourse-oriented translation competence in Chinese and English as foreign languages. *Forum for Linguistic Studies* 5(1), 130–159. <https://fls.acad-pub.com/index.php/FLS/article/view/1622>
22. Quinci, C. (2023). *Translation competence: theory, research and practice*. Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9781003227298>
23. Ramírez-Polo, L., & Vargas-Sierra, C. (2023). Translation technology and ethical competence: an analysis and proposal for translators' training. *Languages*, 8(2), Article 93. <https://doi.org/10.3390/languages8020093>
24. Robert, I. S., Schrijver, I., & Ureel, J. J. (2022). Measuring translation revision competence and post-editing competence in translation trainees: methodological issues. *Perspectives*. <https://doi.org/10.1080/0907676X.2022.2030377>
25. Scholkmann, A. (2020). Why don't we all just do the same? Understanding variation in PBL implementation from the perspective of Translation Theory. *The Interdisciplinary Journal of Problem-Based Learning*, 14(2). <https://doi.org/10.14434/ijpbl.v14i2.28800>
26. Scocchera, G. (2020). The competent reviser: a short-term empirical study on revision teaching and revision competence acquisition. *The Interpreter and Translator Trainer*, 14(1), 19–37. <https://doi.org/10.1080/1750399X.2019.1639245>
27. Thompson, B., Roberts, S. G., & Lupyan, G. (2020). Cultural influences on word meanings revealed through large-scale semantic alignment. *Nature Human Behaviour*, 4(10), 1029–1038. <https://doi.org/10.1038/s41562-020-0924-8>
28. Trach, Y., Tolmach, M., Chaikovska, O., & Gumeniuk, T. (2020). Problems of cultural heritage preservation in the context of the armed conflict growth. In Y. Murayama, D. Velev, & P. Zlateva (Eds.), *Information Technology in Disaster Risk Reduction* (Vol 575, pp. 31–44). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-48939-7_4
29. Wu, D., Zhang, L. J., & Wei, L. (2019). Developing translator competence: understanding trainers' beliefs and training practices. *The Interpreter and Translator Trainer*, 13(3), 233–254. <https://doi.org/10.1080/1750399X.2019.1656406>
30. Yang, Z., & Li, D. (2021). Translation competence revisited: toward a pedagogical model of translation competence. In R. Muñoz Martín, S. Sun, & D. Li (Eds.), *Advances in cognitive translation studies. New frontiers in translation studies*. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-16-2070-6_6